

## *Spis rzeczy*

|  |    |
|--|----|
| Wprowadzenie do <i>Dzieł zebranych</i> Barbary Skargi . . . . .  | 9  |
| <i>Rozpad odnowicielski</i> . Przedmowa do drugiego wydania . . . . .  | 13 |
| Nota redakcyjna . . . . .  | 33 |
| KŁOPOTY INTELEKTU. MIĘDZY COMTE'EM<br>A BERGSONEM . . . . .  |    |
| Wstęp . . . . .  | 35 |
| Rozdział I. Fakt . . . . .   | 43 |
| Kłopoty związane z określeniem faktu. Fakt i jego określenia. Fakt u Claude'a Bernarda. Fakt jednostkowy i teoria ogólna. Fakt jako kompozycja. Sensualizm i fakt; pierwsze rozszczepienie. Fakt i porządek świata; drugie rozszczepienie. Porządek przyczynowy. Organizacja. Ewolucja i powrót do początków; trzecie rozszczepienie. Szczegółowe zasady metodologiczne. Postępowanie dyskretyczne. Inne cechy myśli pozytywistycznej. Nauka i wartość. Sprzeczności w modelu metodologicznym. Model i rzeczywistość historyczna. Problemy powierzchniowe i zasadnicze |    |
| Rozdział II. Abstrakcja i konkret . . . . .  | 79 |
| Rzeczy i zjawiska. Od konkretnych do abstrakcji. <i>Abstractus</i> i <i>abstractans</i> . Heglowskie pojęcie abstrakcji i konkretnego. Od abstrakcji   |    |

do konkretności. Nauka abstrakcyjna a wiedza racjonalna. Pewność i obiektywność nauki abstrakcyjnej. H. Taine. Konieczność praw naukowych. Dwuznaczność pojęcia analizy. Nauka empiryczna nauką racjonalną. Fakt i pojęcie abstrakcyjne. Definicje generatywne. Błędy w czynności abstrahowania. F. Paulhan. Fakt jako synteza percepcji i idei. Idea a słowo. Idea a wyobrażenie. Subiektywność idei abstrakcyjnych. Fakt, analiza i synteza. Nominalizm. Indukcja jako problem. A. Gratacap. Brochard i krytyka empiryzmu. Prawda jako byt. Paradoks indukcji. Indukcja i tożsamość

Rozdział III. Nieskończoność i liczba . . . . . 127

Ciągłość i nieciągłość a operacje dyskretyczne. Przeciwność ciągłości. Ciągłość i ewolucja. Zmiany nagłe i zmiany powolne. Taine i labirynty ciągłości. Materializm i spirytualizm. G. Leibniz. F. Evellin. Nieograniczoność i nieskończoność. Pojęcie i wyobrażenie. Ciągłość jest pozorem. Całość i część. Dwie nicości dają w sumie coś. Krytyka mechanicyzmu. Przeciw próbom ustytuczenia rzeczywistości. Analiza a fenomenalizm. Evellin wobec Kanta i Leibniza

Rozdział IV. Wokół problemu czasu i przestrzeni . . . . . 169

Ch. Dunan. Myśl i rozum. Aprioryzm czy empiryzm. Własności czasu i przestrzeni. Krytyka prawa przyczynowości. Nauka i filozofia. Radykalizacja zasady względności. Spory na temat czasu i przestrzeni. Czas. P. Tannery. Pozytywizm a koncepcja czasu i przestrzeni. Neokantyzm a „przestrzeń”; Renouvier. H. Poincaré. Świat stary – świat nowy. M. Guyau. Czas uprzestrzenniony. Guyau a Bergson

Rozdział V. W kręgu myślicieli orientacji kantowskiej . . . . . 207

Kilka uwag terminologicznych. Przyczyny zwrotu do Kanta. Trzy orientacje kantowskie. Renouvier i fenomenalizm. Fenomen i rzecz. Kategorie. Kategoria osobowości. Renouvier i pozytywizm. Przeświadczenie moralne. Wolność i prawda. Umowa społeczna jako przezwyciężenie relatywizmu. O. Hamelin. Teoria rozwoju nauki oparta na pojęciu kontyngencji. Biranizm kantowski. Refleksja u Birana. Lachelier – sylwetka. Fakty i ich generalizacje. Przez refleksję do egzystencji. Celowość. Wolność jako zasada poznania. Byt idealny. Lachelier i badeńcy. J. Lagneau. Aktywizm Lagneau.

Stopnie poznania. Rola filozofii. Refleksja w koncepcji Lagneau. Redukcja. Lagneau a fenomenologia. Moralność dwuznaczna. Perspektywy filozofii refleksyjnej. Biranizm kantowski a pozytywizm

Rozdział VI. Porządek świata: stałość i zmienność . . . . . 267

Dążności petryfikacyjne. „Duch magazyniera”. Pojęcie zmiany. Przykład Delboeufa. Czy prawa nauki są absolutne? Zmienność historii i stałość praw. Konieczność a możliwość. Symptomy przemian w filozofii historii. Cournot, Renan i Guyau. Cournota koncepcja pozytywności. Idee fundamentalne. Rozum i racja. Świat, Natura, Logika. Wyjaśnienia genetyczne a koncepcja prawa przyczynowości. Przypadek. Historia wszechświata. Encyklopedia nauk. Tragedia człowieka. Koncepcje społeczno-polityczne Cournota. Przyszłość ludzkości. Nauki teoretyczne i historyczne. Renan i pozytywiści. Renan i tradycje romantyzmu. Wiedzieć – to być wtajemniczonym w Boga. Panhistoryzm Renana. Prawda jest płynna. Renan – humanista. Czas i wieczność. Rzeczywistość i ideał. Załamywanie się wartości. Świat *sub specie artis*. Naturalizm i jego przetworzenia. Filozofia życia. Guyau i naturalizm. Pojęcie życia. Guyau wobec finalizmu. Dyskusja z determinizmem. Zasada heteronomii. Świat zmienności i wolności. Przeciw kulturze uniformistycznej

Rozdział VII. W poszukiwaniu godności i wolności ludzkiej . . . 345

Naturalizacja słownictwa. Termin „człowiek”. W obronie podmiotowości. Różne drogi obrony podmiotowości. Lequier: pierwsza droga. Porządek faktów dokonanych i wolność. *Cogito*. Rozum i wola. Indeterminizm i Bóg. Wolność jako postulat moralny. Miejsce Lequiera w filozofii. Boutroux: druga droga. Boutroux i Kant. Konieczność i kontyngencja. Hierarchia bytów. Prawa nauki. Empiryzm radykalny. Krytyka modelu nauki pozytywnej. Rozum. Kontyngencja i wolność. Człowiek. Kultura i nauka. Boutroux i filozofia pozytywistyczna. Powrót do metafizyki. G. Tarde i trzecia droga. F. Ravaisson i „przyzwyczajenie”. Stałość i konieczność. Teoria „różnicowania absolutnego”. Koncepcja człowieka. Fenomenologia posiadania. Kontyngencja w historii. Witalizm a energetyzm. Optymizm Tarde’a. Inwencja i imitacja. Inwencja a możliwość. Matematyka odkrywa sens zdarzeń. Prawo powtarzalności

i jego postaci. Tarde i Durkheim. Tarde i pozytywizm. Unicestwienie podmiotu. Jednostka w społeczności. Społeczeństwo jako osoba. Ku nowej wizji człowieka i kultury

Posłowie . . . . . 417

O klasyfikacjach ówczesnych stanowisk filozoficznych. Próba klasyfikacji. *Fin de siècle*. Problemy języka. Przebudowa słownictwa. O kilku progach epistemologicznych. Mechanizmy modyfikacji. Bezsilność metodologii. Intelpekt i świat wartości. Trzy uwagi na zakończenie

Indeks osób . . . . . 444